

ГРАФІКА ЯК КРЫНІЦА ВЫРАЗНАСЦІ МОВЫ КНІГІ ТВОРАЎ ЛЕАНІДА ДРАНЬКО-МАЙСЮКА “КНІГА ДЛЯ СПАДАРЫНІ ЭЛ”

Пісарэнка А. М.

кандыдат філалагічных навук, дацэнт, прафесар кафедры беларускай філалогіі і сусветнай літаратуры УА “Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў”
(Рэспубліка Беларусь, г. Мінск)

Неаднароднае графічнае афармленне тэксту патрабуе асэнсавання лінгвіста і чытача, паколькі сродкі графікі могуць стаць спосабам прыцягнення іх ўвагі. Экспрэсіўнасць, або выразнасць, маўлення як камунікатыўная якасць мае моўныя (лінгвістычныя) або нямоўныя (экстралінгвістычныя) спосабы праяўлення. Менавіта праз пісьмовую форму мовы графіка можа стаць крыніцай выразнасці – сродкам акцэнтацыі ўвагі чытача на важных момантах твора. З дапамогай графічных сродкаў (як правіла, у мове паэзіі, лірычнай прозы) аўтары выдзяляюць тыя словы / сказы, якія маюць адметную сэнсава-эмацыйную нагрузку, радзей з гэтай самай мэтай ужываецца графічнае вылучэнне гукаў, і гаворка не ідзе ў гэтым выпадку пра гукапіс, які з’яўляецца прадметам вывучэння фонікі. Графічна могуць вылучацца апорна моцныя моманты тэксту (назва твора, назва раздзела твора, радкі з указаннем адрасата, як правіла, у прысвячэннях, эпіграф, першы радок тэксту, заключныя радкі / радок ці канцавое слова ці нават яго частка), ключавыя ці іншыя словы, якія выяўляюць ідэйна-эмацыйны змест.

Вядома, графічныя сродкі выразнасці кваліфікуюцца як прыёмы катраснага акцэнтавання, іх часам называюць астэрызмамі – грэч. aster – зорка: унутраная форма гэтага тэрміна ўтрымлівае падабенства вылучаных ў тэксце адзінак да зорак, якія кантрасна вылучаюцца на фоне начнога неба [1, с. 62]. У пісьмовым маўленні для вылучэння асобных слоў, словазлучэнняў, сказаў, радкоў / чатырохрадкоўяў/ абзацаў выкарыстоўваюцца: падкрэсліванне, петыт, тлусты шрыфт, курсіў, друкаваныя літары, вялікая літара, іншамоўная графіка, лічбы (інакш кажучы, сістэма нумарацыі) і іншыя “тыпаграфічныя сродкі акцэнтавання” (І.І. Сушчынскі). Ва ўсіх падобных выпадках “шрыфт можа ўносіць асаблівыя адценні ў сэнс маўлення”, а таксама выкарыстоўвацца для “вылучэння і падкрэслівання асобных адрэзкаў звязнага маўлення толькі тады, калі ён дадзены на фоне іншых шрыфтоў” [2, с. 135].

Адным з прадуктыўных сродкаў акцэнтацыі ўвагі ў мове мастацкай літаратуры ўвогуле і ў выбранай намі для лінгваграфічнага аналізу ў кнізе Л. Дранько-Майсюка з’яўляецца курсіў. Напрыклад, у “Нервовым рамане”, які змяшчаецца ў раздзеле першым, аўтар вылучае графічна асобныя словы, якія мяркуючы па кантэксце, падкрэсліваюць значнасць сітуацыі, акцэнтуюць увагу на сутнасці паняццяў, на адметных штрыхах, дэталях знешняга выгляду персанажаў ці інш.: ...ты прапанавала мне гульню – пачала ўгадваць, *што* я і *што* я (словам стала маляваць мой псіхалагічны партрэт). З гэтай хвіліны... З гэтай маёй *просьбы!* Дык вось, ты павінен мне дапамагчы; ... ты растлумачыла, *што* я павінен быў зрабіць; Накіраванне на даследаванне маёй крыві было

выпісана, і, чакаючы *адмоўнага* выніку, я хваляваўся, непакоіўся; Я даўно марыла *гэтак* сябе ўпрыгожыць; я раскажаў, *чым* ім пагражалі і як спрабавалі завесці ў ганьбу.

Часам вылучанае курсівам слова аўтар паўтарае ў блізкім кантэксте (у межах суседніх сказаў), каб яшчэ больш узмацніць ўражанне ад сэнсу самога слова і ад зместу сказанага: Ведаецца, ёсць такое моднае слоўца *праект!* Я ненавіджу гэтае слоўца, бо цяпер яго вымаўляе і жук і жаба. Дык вось, гэта яе любімае слова! І таму я для яе не каханак, я для яе – *праект!* А цяпер вы для яе – *праект!* А пасля з’явіцца яшчэ нехта... У дадзеным выпадку аўтар выкарыстоўвае спалучэнне экспрэсіўных прыёмаў розных узроўняў – сінтаксічнага і графічнага.

Цікавым уяўляецца той факт, што курсіў у дадзенай кнізе выкарыстоўваецца як сродак стварэння экспрэсіі менавіта ў праявічым кантэксте: Гэта ж, мусіць, пайшло ад Грыгора Нараканцы – бязлітасна *наракаць* на сябе; А *такія* ночы шмат што гавораць і гавораць праз дзесяцігоддзі; У глыбіні грэчаскага слова *характар*, калі даваць гэтае слова ў беларускім напісанні, анаграмна жыве *Арарат*; І я згаджаюся – і з тым, што я спакойны, і з тым, што сваё жыццё я ўжо *пражыў*; І дзе б ні жыў, – дзяцей вучыў *сваёй* мове.

Курсіў можа выкарыстоўвацца пры адрасацыі таго ці іншага твора, звычайна падаецца пасля назвы ў форме петыту, напыклад, у вершах: **“Ірландыя”** *Ахвярую арфе*; **“Мастацтва паэзіі”** *Шарлю Марысу*; **“Знямога”** *Жоржу Куртэліну*; **“Мова Беларускай”** *Рыгору Сітніцу*; пры вызначэнні жанра **“Пра нашу гаспадарку”** *Фрашка* – *Жартоўны вершык, **“Заручыны Джона Кітса”** *Камедыя*; **“Караль Шыманоўскі”** (*паэтычная версія размовы на Кракаўскім Рынку непадалёк дома “Пад Мурынамі” ўночы з 1 па 2 красавіка 1947*) *Ганне Івашкевічавай*; пры афармленні фігуры рэмінісцэнцыі, сутнасць якой у дакладным цытаванні-ўкрапленні радкоў з твора аднаго аўтара ў моўную тканку твора другога аўтара: Пятро Глебка ў 1936 годзе / У вершы “Летні дзень” / Стварыў святочны малюнак: “...*Выйшлі стройнымі радамі / Загарэлыя касцы... / У кашулях ярка-белых, / У чырвоных паясах...*”; курсіў таксама ўжываецца пры выкарыстанні сістэмы датавання: пад некаторымі творамі аўтар прапісвае ўяўную дату іх напісання – **“Паэзія” 1934-1937**, **“Струны кранаць” 1935-1937**, **“Шыпшына” 1942**, *лагер ваеннапалонных Альтэнграбаў*; **“Каханая” 1934** і *іншых* вершаў з раздзела трэцяга.

З дапамогай курсіву ў драматургічным падстылі афармляюцца аўтарскія рэмаркі, у аналізуемамай намі кнізе змяшчаецца п’еса “...піць з недапітых чаш”: П а э т. Сына хачу... (*Прагаворвае, нібыта сам сабе.*); А х о ў н і к. Вось паслухайце. (*Чытае.*); Л е к а р (*крыху збянтэжана*). Ну, гэта ўжо так... Ну, калі загадалі, то так і павінна быць... (*Больш спакойным голасам.*) Толькі размаўляць з хворым ці па-руску ці па-беларуску яшчэ рана... Як відаць, курсіў адмяжоўвае словы аўтара ад слоў персанажа, такое графічнае афармленне тэксту дае магчымасць зрокава ўспрымаць яго не суцэльна, як, напрыклад, у праявічым творах; аўтарскія заўвагі маюць важнае, хаця і другаснае значэнне,

бо ў драматургічным падстылі развіццё дзеяння адбываецца праз маналог/дыялог/палілог, аднак “сціплыя” аўтарскія каментарыі-апісанне эмоцый, рухаў, інтанацый персанажа неабходныя і чытачу і рэжысёру як падказка пры пастаноўцы п’есы.

Аднак варта зазначыць, што аўтарскія рэмаркі могуць афармляцца і петытам у тым выпадку, калі яны не перарываюць маўленне персанажа, найчасцей пры гэтым апісваюць абстаноўку як фон, на якім адбываюцца падзеі, рухі/перамяшчэнне персанажаў па сцэне: Ставяць на тумбачку прынесенае і выходзяць. Л е к а р таксама выходзіць.

Петыт, як правіла, выконвае ўдакладняльную функцыю, інфармацыю, аформленую з яго дапамогай, адначасова можна і нельга кваліфікаваць як другасную: яна заключае ў сабе змест, важны для раскрыцця ідэі ўсяго твора, а значыць, для разумення ўсяго тэксту і выяўлення аўтарскіх асацыятыўных падтэкстаў: так афармляюцца зноскі, эпіграфы, рэмаркі, радкі, у якіх названы адрасат ці імя / прозвішча і г.д. таго, каму твор прысвячаецца: *Мясціна ў Варшаве – зноска да радкоў Вось і жытло на Кепне Саскай*; *Фрык – паэт, які жыў у XIII – пачатку XIV стагоддзя – зноска ў творы “Характар Арменіі”.

Тлусты шрыфт ужывальны пры афармленні назваў твораў: “**Ірландыя**”, “**Гадзіннік з ланцужком**”, “**Лятунак**”, “**Мірскі замак**” і г. д.

Прабелы паміж літарамі, або разбіўка літар, выкарыстоўваюцца пры афармленні назваў твораў, асобных слоў ці ў мове п’есы пры напісанні імёнаў дзейных асоб. У праявітым тэксце абранай намі кнігі Л. Дранько-Майсюк аднаразова выкарыстоўвае гэты стродак выразнасці ў салучэнні з курсівам: – Паэт больш прывабны, калі знікае. Акцэнт быў зроблены на слове *п а э т*.

Безумоўна, графічныя сродкі – гэта сродкі выразнасці пісьмовай мовы, але пры агучванні тэкстаў, а таксама пры вызначэнні мэты твора, пры характарыстыцы яго ідэйна-эмацыянальнага зместу трэба ўлічваць змест і ролю слоў і выразаў, выдзеленых у тэкстах графічна. З дапамогай злучка як сродку графікі ў кантэксце твораў дадзенай кнігі афармляецца такая стылістычная фігура, як складападзел: Вецер-заіка не можа спытацца звонка:

“Му-
му-
му-
музыка дзе?...”;

Пальмы хістаюцца, / пальмы хістаюцца – / так-так-так. / Тут усё засталася. / Не вярнуся сюды – / не-не-не. / Птушкі над пальмамі, / а ў пальмах саладосць / мі-ма-мі. Сістэма нумарацыі!!!!

Выкарыстанне іншамоўнай графікі, у тым ліку варварызмаў, у эпіграфіках і ў мове тэкстаў абумоўлена неабходнасцю афармлення крылатых выразаў часам з мэтай стылізацыі маўлення персанажаў, стварэння фігуры рэмінісцэнцыі. Абавязковым патрабаваннем пры ўвядзенні такіх выразаў у твор з’яўляецца іх пераклад, які можа афармляцца петытам ці падавацца адразу ў тэкце: Far land – далёкая краіна (англ.) – зноска да верша “Фарляндыя”; У турме Ты згадваў раман Пшыбышэўскага “НОМО SAPIENS”, – кнігу, якая прымусіла Цябе сказаць

самому сабе: “Я – паэт...”; Што?! Лондан – радасць? Лондан – гора: / ў Paris-Soir чытаў я ўчора....; Il pleut doucement sur la ville*. Арцюр Рэмбо – эпіграф да верша “Слёзы ў сэрцы маім..” , зноска-пераклад * Над месам далікатны дождж (франц.). Ілюстрацыйны матэрыял дэманструе спалучэнне разнастайных сродкаў выразнасці графічнага ўзроўню: петыт, варварызмы, а таксама вялікая літара ў займенніку Ты, дзе яна выконвае стылістычную функцыю і дае магчымасць падкрэсліць значнасць асобы.

Відавочна, што графіка (сістэма графічных сродкаў) стала крыніцай выразнасці мовы аналізуемай кнігі Л. Дранько-Майсюка.

1. Москвин, В.П. Стилистика русского языка. Теоретический курс / В.П. Москвин. – Ростов н / Д: Феникс, 2006. – С. 62.

2. Винокур, Г.О. Культура языка: Очерк лингвистической технологии / Г.О. Винокур. – М., 1925. – С. 132, 135.

ПАНЯЦЕ І ЗМЕСТ МУЗЫЧНАЙ ПАСХАЛЬНАЙ РЫМСКА-КАТАЛІЦКАЙ ТРАДЫЦЫІ

Раманенкава В. І.

*аспірантка кафедры беларускай і сусветнай мастацкай культуры,
выкладчык кафедры беларускай народнапесеннай творчасці*

УА «Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт культуры і мастацтваў»

(Рэспубліка Беларусь, г. Мінск)

Рымска-каталіцкая музычная культура грунтуецца на глыбокіх традыцыях, якія адлюстроўваюць асаблівасці вытворчай дзейнасці, духоўны патэнцыял народа. Традыцыі – гэта феномен культуры; яны адыгрываюць выключную ролю ў міжпакаленних сувязях, у захаванні і развіцці духоўнай спадчыны, у забеспячэнні жыццядзейнасці народа. Асабліва моцнымі ў любым грамадстве з’яўляюцца рэлігійныя традыцыі. У Беларусі найбольш устойлівымі рэлігійнымі традыцыямі, якія аказалі вырашальны ўплыў на станаўленне культуры грамадства, з’яўляюцца каталіцкая і праваслаўная традыцыі. Вядучае і галоўнае месца сярод традыцый беларускіх католікаў займаюць хрысціянскія святы (Вялікдзень, Божае Нараджэнне і інш.), хрысціянскія абрады (Хрышчэнне, Пахаванне і інш.).

Рымска-каталіцкія традыцыі непарыўна звязаны з царкоўным годам, які называецца літургічным годам і з’яўляецца цыклічным успамінам, перажываннем і святкаваннем нараджэння і ўваскрасення Езуса Хрыста, як у царкоўным так і ў бытавым асяроддзі. Рымска-каталіцкія традыцыі праяўляюцца праз музычнае мастацтва, дэкаратыўна-прыкладное мастацтва, тэатральнае мастацтва, архітэктур, скульптуру, жывапіс, дызайн і іншыя віды мастацтваў. Музыка, у сваю чаргу, як від мастацтва ўздзейнічае на ўспрыманне чалавекам эстэтычных уяўленняў, валодае моцным каардынацыйным імпульсам, на падсвядомым узроўні, у галіне пачуццяў і, у некаторай ступені,